

*У спеціалізовану вчену раду Д 17.051.07
Запорізького національного університету*

69600, м. Запоріжжя,
пр. Соборний, 74, корп. 5, кім. 202-б.

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента Лемехи Ростислава
Ігоровича на дисертаційне дослідження Бакаїм Марії Василівни
«Адміністративно-правова характеристика діяльності суб'єктів
запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі
спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право**

Дисертаційне дослідження Бакаїм М. В. присвячене вирішенню актуального завдання сьогодення – адміністративно-правовій характеристиці діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері.

Ступінь актуальності обраної теми.

Пропорушення, які вчиняються у сімейно-побутовій сфері, найбільш розповсюдженим видом яких є насильство в сім'ї, сьогодні стали досить великою проблемою. На жаль, необхідно констатувати, що сім'я як осередок суспільства, без підтримки держави та її інституцій, не завжди спроможна виконувати свої головні функції, зокрема щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей. Варто зазначити, що в Україні з часу прийняття законодавчих актів, які регулюють відносини в сімейному середовищі, завдяки зусиллям органів державної та місцевої влади, низки громадських організацій ужито заходів, які посприяли суттєвим змінам у ставленні суспільства до проблеми домашнього насильства, вчинення інших правопорушень,

Вх. № 630
« 10 » 09 2011 р.

становленню системи реабілітації осіб, які постраждали від цього, посиленню захисту дітей від насильства у сім'ї та ін. Вказана проблематика потребує наукового аналізу, який відображав би основні положення законодавства України та зарубіжних країн з протидії насильству у сім'ї; основи тактики дій працівників поліції при виявленні означених правопорушень, принципів, методів та способів тактичних дій у типових ситуаціях; систему державних органів, установ, служб і організацій щодо попередження сімейного насильства; форми і порядок взаємодії правоохоронних органів з органами місцевого самоврядування та громадськістю; систему знань про врегульовану переважно нормами адміністративного права діяльність підрозділів поліції щодо використання науково-обґрунтованих способів та методів протидії насильству в сім'ї, забезпечення прав і свобод громадян та притягнення до відповідальності громадян, які чинять насильство у сім'ї та інші правопорушення.

Тому дослідження цього питання є вкрай важливим, адже метою його є комплексна, системна адміністративно-правова характеристика діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері та вироблення на цій основі теоретичних положень і науково обґрунтованих методичних і практичних рекомендацій щодо удосконалення законодавчої основи діяльності цих суб'єктів.

Отож, адміністративно-правова характеристика діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері – в суверенній, незалежній, демократичній, соціальній та правовій державі, яка прагне стати повноправним членом європейської та світової спільноти – є нагальним завданням сьогодення, що актуалізує тему цього дисертаційного дослідження.

З огляду на це, не викликає жодних сумнівів, що дисертаційне дослідження Бакаїм М. В. є актуальним і своєчасним.

Про актуальність дослідження свідчить також його відповідність Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства

Європейського Союзу, затвердженій Законом України від 18.03.2004 р. № 1629-IV та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленій Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5.

Дисертаційне дослідження здійснене в межах науково-дослідної роботи кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» «Адміністративно-правова доктрина захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах європейської інтеграції України» (державний реєстраційний номер 0121U110638) та у межах науково-дослідної роботи приватного закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права».

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційне дослідження Бакаїм М. В. будується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Здобувач використала наукові праці фахівців із загальної теорії держави та права, адміністративного права, конституційного права та інших галузевих правових наук. Високий ступінь наукової обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено, крім цього, використанням комплексу методів, прийомів та принципів наукового пізнання процесів і явищ світобудови, що містить філософські (світоглядні), загальнонаукові та спеціальнонаукові методологічні інструменти.

Методологічною основою дослідження виступають сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання, застосування яких обумовлюється системним підходом, що надало можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми.

Так, за допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат, сформовано теоретико-методологічні підходи до дослідження питання діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері, визначено поняття та розкрито зміст адміністративно-

правових заходів запобігання правопорушенням у сімейно-побутовій сфері та адміністративно-правових заходів припинення правопорушень у сімейно-побутовій сфері (підрозділи 1.1–1.3, 2.3, 2.4). Історико-правовий метод дозволив розглянути становлення та розвиток інституту запобігання і протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері в історико-правовому вимірі (підрозділ 1.3). Системно-структурний та порівняльно-правовий методи дали змогу: дослідити умови та чинники, що сприяють вчиненню правопорушень у сімейно-побутовій сфері; здійснити аналіз повноважень суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері; вивчити зарубіжний досвід запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері (розділ 2, підрозділ 3.1). За допомогою формально-юридичного методу окреслено напрями вдосконалення правового регулювання взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері (підрозділ 3.2).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Зміст дисертації загалом характеризується достатньо високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем адміністративно-правової характеристики діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері.

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед у тому, що представлене дослідження є комплексним дослідженням основних аспектів діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері. У результаті проведеного дослідження запропоновані концепції розвитку та перспективи удосконалення чинного законодавства України щодо діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у

сімейно-побутовій сфері.

На особливу увагу заслуговують такі положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що викладені в цій дисертації, які найбільш наочно демонструють її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість:

– в контексті сучасних соціальних змін доведено, що збільшення кількості правопорушень у сімейно-побутовій сфері шляхом вчинення насильства в сучасних українських сім'ях спричинене загальним погіршенням матеріального стану населення, руйнуванням моральних регуляторів, що визначають культуру спілкування подружжя, батьків і дітей, збереженням стереотипів традиційної організації сімейного життя у значної частини населення. За результатами емпіричного дослідження розкрито основні чинники ризиків і напрями запобігання правопорушенням у сімейно-побутовій сфері, з'ясовано, що нині в державі ще не виникла «гендерна симетрія», зберігається чоловіча симетрія, однак поступово зростає жіноче насильство;

– у результаті аналізу роботи органів соціального захисту встановлено, що допомога, яка надається жертвам насильства, не відповідає потребам постраждалих. Система цієї допомоги потребує ґрунтовного доопрацювання: інформаційна робота в основному обмежується роздаванням буклетів з номерами телефонів довіри в разі кризової життєвої ситуації; фактично відсутня профілактична робота з членами сім'ї, які застосовують різні види насильства. У спеціалізованих центрах та інших установах соціального захисту практично не приділяється уваги проблемам економічного і психологічного насильства. У сучасних умовах міг би стати у нагоді серйозний профілактичний потенціал інституту медіації, функцією якого є корекція внутрішньосімейного спілкування, зокрема, для того, щоб мінімізувати сімейні конфлікти і прояви сімейного насильства;

– звернено особливу увагу на прояви насильства, що культивуються в соціальних мережах та негативно впливають на свідомість неповнолітніх. Підкреслено, що у контексті вчинення правопорушень у сімейно-побутовій сфері захист дітей від інформації, пропаганди та агітації, що завдає шкоди

здоров'ю, моральному та духовному розвитку, має відбуватись шляхом вжиття заходів, зокрема, із захисту від національної, соціальної нетерпимості, від реклами алкогольної продукції та тютюнових виробів, від пропаганди соціальної, расової, національної та релігійної нерівності, від поширення друкованої продукції, аудіо та відеопродукції, що пропагує насильство та жорстокість, порнографію, наркоманію, токсикоманію, антигромадську поведінку тощо;

– визначено, що попередження та припинення правопорушень у сфері сімейно-побутових відносин входить до компетенції різних служб і підрозділів поліції, проте основними суб'єктами залишаються підрозділи превентивної поліції, до складу яких входить ювенальна поліція. Аналіз повноважень основних підрозділів і служб поліції, в компетенцію яких входить попередження та припинення правопорушень у сфері сімейно-побутових відносин, показав, що ефективна протидія цьому антисоціальному явищу неможлива без взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також громадських об'єднань і громадян. Адміністративно-правова діяльність поліції щодо попередження та припинення правопорушень має соціально-захисний характер і спрямована на нейтралізацію протиправних діянь і недопущення їх надалі, відновлення, впорядкування, врегулювання та захист позитивних правовідносин між особами, які перебувають у сімейно-побутових відносинах. Після припинення правопорушення межі втручання поліції в сім'ю обмежені індивідуальним профілактичним і роз'яснювальним (консультативним) впливом на правопорушника і потерпілого. Встановлено, що адміністративне правопорушення або злочин, вчинений в сім'ї, – це соціальна проблема, відсутність реагування на яку може призвести до більш тяжких наслідків. Правопорушення, вчинене в досліджуваній сфері, це, передусім, порушення прав і свобод людини, які зобов'язана захищати поліція;

– для забезпечення безпеки особистості та запобігання повторним правопорушенням з боку особи, яка перебуває з потерпілим у сімейно-побутових відносинах, запропоновано ввести додаткову форму

профілактичного впливу – встановлення особливих вимог до поведінки правопорушника. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. ст. 8.1 такого змісту: «Особливими вимогами до поведінки правопорушника є заборона: 1) всупереч волі потерпілого розшукувати, переслідувати, відвідувати, вести усні, телефонні переговори і вступати з ним у контакт іншими способами, включаючи неповнолітніх і (або) недієздатних членів його сім'ї; 2) придбавати, зберігати, носити і використовувати вогнепальну зброю. Особа, щодо якої встановлено спеціальні вимоги до поведінки, органами внутрішніх справ ставиться на профілактичний облік»;

– для захисту прав і свобод громадян, а також профілактики повторних протиправних діянь у сфері сімейно-побутових відносин запропоновано доповнити підстави постановки на профілактичний облік в наказі МВС України від 25.02.2019 р. № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України» текстом такого змісту: «Підставами постановки громадян на профілактичний облік є: 1) вчинення адміністративного правопорушення щодо осіб, з якими порушник перебуває в сімейно-побутових відносинах; 2) припинення кримінальної справи про злочин у сфері сімейно-побутових відносин у зв'язку з примиренням сторін, внаслідок акта про амністію; 3) відмова в порушенні кримінальної справи про злочин, вчинений у сфері сімейно-побутових відносин, якщо кримінальну справу може бути порушено не інакше як за заявою потерпілого; 4) вирок суду, який набув чинності, за злочин у сфері сімейно-побутових відносин про міру покарання, не пов'язану з позбавленням волі»;

– доведено, що комплексне застосування заходів адміністративного припинення у сфері сімейно-побутових відносин у поєднанні з формами профілактичного впливу дозволить: створити необхідні правові умови для усунення загрози особистій безпеці громадян; знизити кількість

правопорушень, спрямованих проти життя і здоров'я громадян; припинити сімейно-побутовий конфлікт, який має протиправну динаміку; скоротити кількість повідомлень про події, що вимагають повторного виклику поліції; забезпечити своєчасність проведення індивідуальної профілактичної роботи; поліпшити організаційні і тактичні дії співробітників поліції щодо попередження та припинення правопорушень у сфері сімейно-побутових відносин.

У дисертації сформульовано й інші науково обґрунтовані положення і висновки.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 5 наукових статтях, з яких 4 опубліковані у виданнях, що визнані фаховими з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній сфері, правотворчій діяльності, правозастосовній діяльності та навчальному процесі, що підтверджено відповідними довідками, а саме у: науково-дослідницькій сфері – для подальшої розробки проблематики адміністративно-правової характеристики діяльності суб'єктів запобігання та правозастосовній діяльності – для удосконалення діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері та тлумачення і застосування відповідних положень законодавства цими навчальному процесі – у процесі викладання дисциплін: «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Організація роботи в органах внутрішніх справ і прокуратури», «Правове регулювання державної служби».

Дискусійні положення дисертаційного дослідження та зауваження до нього.

По-перше, автором розглянуто спеціалізовану систему органів державної влади окремих країн, які провадять діяльність щодо запобігання правопорушень у сімейно-побутовій сфері. Проте, було б слушним більш ґрунтовно деталізувати, які саме аспекти доцільно і можливо використовувати органам державної влади України у контексті досвіду зарубіжних країн щодо запобігання правопорушень у сімейно-побутовій сфері, зокрема насильства у сім'ї.

По-друге, у дисертації автор вказує, що незважаючи на глибоку доктринальну розробку основ профілактичної політики, вона не отримала в державі закріплення на рівні концепції. Сьогодні назріла нагальна потреба розробки та затвердження на державному рівні концепції запобігання правопорушенням, прийняття Закону України «Про запобігання правопорушенням», теоретичне обґрунтування та закріплення на нормативному рівні системи та видів заходів запобігання правопорушенням, процедури їх реалізації. Проте, видається не достатнім констатація необхідності прийняття Закону України «Про запобігання правопорушенням», без аналізу його конкретних приписів, з'ясування основних причин не прийняття вищезазначеного закону.

По-третє, загалом погоджуючись з дисертантом у тому, що існує потреба формування нової системи запобігання правопорушенням у сімейно-побутовій сфері. Однак, вважаємо, що перегляду складів цих правопорушень та посилення відповідальності за такі правопорушення не достатньо для подолання цього негативного явища.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Висловлені зауваження не перешкоджають позитивному ставленню до виконаної Бакаїм М. В. дослідницької роботи, а здійснений автором творчий

пошук заслугує на повагу і позитивну підтримку.

Рецензована дисертація вирішує конкретне науково-прикладне завдання, містить раніше не захищені положення, які є особистими напрацюваннями автора, мають наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку питання адміністративно-правової характеристики діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері та загалом науки адміністративного права.

На підставі викладеного вважаю що дисертація Бакаїм Марії Василівни на тему: «Адміністративно-правова характеристика діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій відповідає положенням Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а її автор – Бакаїм Марія Василівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доцент кафедри медичного права

Львівського національного медичного університету

імені Данила Галицького,

доктор юридичних наук, доцент

Р. І. Лемеха

